

CRIZĂ, RECESIUNE, DEPRESIUNE, TIP DE PARADIGMĂ?

ELENA MUSEANU

Universitatea Româno-Americană

0. Analiza de față se înscrie în categoria descrierii lexicului specializat dintr-o perspectivă mai largă (v. Bidu-Vrănceanu 2007). Extinderea unor termeni dincolo de domeniul strict al specialiștilor, caracteristic epocii actuale este bine ilustrată de numeroși termeni economici (v. Museanu), care au un impact social larg. În această situație sunt, în momentul de față, termenii CRIZĂ, RECESIUNE, DEPRESIUNE. Interesul pentru fenomenele economice desemnate de acești termeni face ca utilizarea lor frecventă, mai ales prin intermediul mass-mediei, să fie făcută în condiții de rigurozitate semantică inegală: de la texte specializate sau de explicare a fenomenelor făcute de specialiști pentru nespecialiști până la texte din comunicarea obișnuită. Materialul cercetat a fost selectat mai ales din presa scrisă (și mai puțin din emisiuni specializate audiovizuale) cu profil economic: *Ziarul Financiar*, *Business Standard*, *Capital*, *Săptămâna Financiară*, *Financiarul*, *Jurnalul Național* etc. Majoritatea textelor analizate apar în unor economiști de renume (M. Isărescu, D. Dăianu ș.a.).

1. Analiza terminologică efectuată s-a bazat pe relația dintre *dicționare* și *texte*, urmărind precizia sau mobilitatea utilizării termenilor în texte față de definițiile de dicționar. Utilitatea acestei analize lingvistice constă în verificarea ipotezei că în condiții extralingvistice determinate de evenimente importante, de mari schimbări textele reflectă și impun o dinamică față de care dicționarele rămân în urmă. În același timp, această dinamică poate duce la extinderi de utilizare care pot afecta sensul specializat. Toate aceste probleme pot fi ilustrate de utilizările actuale ale termenilor CRIZĂ, RECESIUNE, DEPRESIUNE care la nivelul dicționarelor alcătuiesc o paradigmă pentru că alături de componentele comune „stare de dezechilibru + economic”, se adaugă diferențe de sens privind gradele și tipurile de dificultate și, implicit, de intensitate a fenomenelor. De aceea, vom face analiza definițiilor lexicografice și terminografice ale acestor termeni pentru a vedea în ce măsură utilizările în contexte actuale respectă aceste trăsături, le neutralizează (ajungând la sinonimia dintre *criză* și *recesiune*) sau, dimpotrivă, adaugă alte componente semantice.

Înregistrarea și definirea termenilor acestei paradigme este inegală, diferențiată în dicționarele generale și cele specializate. În dicționarele generale (unde este prezentă marca diastratică *econ.*) apar definiții, în articole separate, toți termenii acestei clase lexico-semantice. În dicționarele economice sunt definiți numai termenii CRIZĂ și RECESIUNE. Pentru DEPRESIUNE se face trimitere la ceilalți doi termeni ai clasei.

Specializarea utilizărilor acestor termeni este completată de înregistrarea și definirea riguroasă a unor sintagme economice, cum ar fi: CRIZĂ economică, CRIZĂ financiară, CRIZE agricole, CRIZE ale economiei moderne, CRIZE ale economiei tradiționale, CRIZE petroliere, RECESIUNE economică, economia este în RECESIUNE. Pentru sintagma

DEPRESIUNE economic nu exist articol separat de dic ionar, se face trimitere la RECESIUNE economic .

Semele comune care constituie baza acestei paradigme sunt: /faz de declin sever/, /sc dere/ sau /reducere a activit ii economice/. Diferen ele specifice privesc momentul apari iei fiec rui fenomen economic, durata i gradele diferite de gravitate, intensitate, unele dic ionare, fie ele terminografice sau lexicografice, prezentându-le ca fiind etape, faze succesive: CRIZ , RECESIUNE i apoi DEPRESIUNE, forma cea mai sever de descre tere economic .

În articolele de dic ionar termenii CRIZ , RECESIUNE, DEPRESIUNE sunt defini i prin raportare la **ciclurile economice** („alternarea fazelor de **expansiune** i a celor de **contrac ie** ale activit ilor economice de ansamblu, respectiv ale industriei, comer ului etc., faze ce presupun o periodicitate, succesiune i o amplitudine relativ identice” – D.Ec., 1999). De regul , ciclurile economice cuprind mai multe faze: **expansiunea**, **criza** sau punctul de întrerupere a mi c rii ascendente, **depresiunea**, adic încetinirea brutal i cumulativ a activit ii economice, **reluarea**, respectiv înscrierea afacerilor într-o nou tendin ascendent .

Decodarea i codificarea acestor termeni economici întâmpin prin urmare dificult i obiective datorate rela iilor interconceptuale frecvente care nu pot fi operante pentru vorbitorii obi nui i. To i termenii fac apel la o serie de concepte economice, ceea ce înseamn rela ii interconceptuale mai greu de decodat, cum ar fi: *PIB*, *lichidit i*, *infla ie*, *defla ie*, *stagfla ie*, *hiperinfla ie*, *titluri de valoare* etc.

O economie ce trece printr-o CRIZ economic va experimenta aproape sigur o sc dere a PIB-ului, o evaporare a *lichidit ilor* i o *cre tere/sc dere* a pre urilor din cauza unei *infla ii/defla ii*. Crizele economice pot lua forma unei *stagfla ii*, unei **recesiuni** sau unei **depresiuni economice** i uneori se poate ajunge la **colaps economic**.

Sintagma DEPRESIUNE economic nu apare definit în articol separat de dic ionar (nici în cele generale, nici în cele economice) decât indirect, prin referire la termenii CRIZ i RECESIUNE. Unii speciali ti în economie consider c DEPRESIUNEA economic apare dac exist un declin al PIB-ului mai mare de 10%. Al ii sus in c fenomenul apare dac exist o cre tere negativ a PIB-ului timp de cel pu in dou trimestre. Asemenea criterii specializate, importante în rela iile economice, sunt neglijate în etapa actual când CRIZ i RECESIUNE sunt utiliza i cvasisinonimi.

O alt situa ie prezent în dic ionarele cercetate este definirea termenilor CRIZ i RECESIUNE ca sinonime: CRIZ – „faz de declin sever sau RECESIUNE în ciclul economic” (D.Ec.M., 1999), sinonimie reg sit i în unele contexte din presa de larg circula ie.

Consecin ele acestor fenomene economice sunt îns acelea i i sunt semnalate de defini iile consultate (lexicografice i terminografice) i în pres : cre terea somajului, restric ionarea creditelor, restrângerea produc iei industriale i a investi iilor, defla ia pre urilor etc.

2. Frecven a mare a termenilor CRIZ i RECESIUNE în etapa actual atât în comunicarea specializat , cât i în cea obi nuit duce la utiliz ri contextuale variate care impun o definire i o delimitare precis a sensului. Ca i în alte situa ii de acest fel (v. Bidu-Vranceanu 2007, Museanu 2007, 2008) se impune analiza bazat pe rela ia dintre *dic ionare* i *texte* pe baza c reia se pot aprecia varia iile de sens i se pot identifica chiar sensuri noi.

2.1. În materialul cercetat, frecven a cea mai mare este de inut de termenul CRIZ , urmat de RECESIUNE. DEPRESIUNE are un num r limitat de ocuren e, în general precis determinate extralingvistic i lingvistic.

2.1.1. Termenul CRIZ , frecvent utilizat ajunge astfel la *polisemie*, diversele sensuri având în comun componentele „stare de dezechilibru”. De la un sens general, nespecializat

economic în contexte precum „*criza de solu ii*” se poate ajunge la un sens general economic: *solu ia crizei* (TV).

Sunt numeroase situa iile în care CRIZ apare cu sensul economic, uzual i în limba comun , folosit fie la singular, fie la plural: *în primele trei trimestre de CRIZ , salariile func ionarilor publici s-au majorat, în medie, cu 34,6%, în sectorul privat cu maxim 14%...* (Finanțiarul, 2.X.2009);... *o emisiune de obliga iuni convertibile care s aduc firmei resursele financiare necesare ie irii din CRIZ (ibid.); Principala solu ie pentru ie irea din CRIZ o reprezint , în viziunea a 35% dintre companii stabilitatea politic ...* (Capital, 27.10.2009); *CRIZELE reapar cu o asemenea constan , încât trebuie s vezi în acest fenomen rezultatul în exces al specula iilor i al unei dezvolt ri nechibzuite* (Finanțiarul, 15.04.2009).

Uneori construc iile metaforice subliniaz sensul economic specializat, cum ar fi sintagma *Maxime de CRIZ* (Finanțiarul, 15.04.2009) care sugereaz ideea de obi nuin cu revenirea periodic a acestor turbulen e comerciale.

Exist i situa ii în care al turi de sensul denotativ este admis i o valoare conotativ , desemnat prin contextul mai larg: *CRIZA ne-a izbit din plin* (Jurnalul Na ional, 11.08. 2009); *Pentru cei care vor s cumpere apartamente sofisticate, în zonele cele mai scumpe, CRIZA este o binefacere, întrucât pre urile s-au redus cu sute de mii de euro* (S pt mâna Finanțiar , 30.08.2009) (conota ii negative vagi indicate contextual).

Se constată c în toate aceste contexte, *criz* este utilizat articulat hot rât CRIZA, ceea ce înseamn o determinare implicit a referentului care este *criza actual* . Ea are anumite particularit i combinând *criza financiar* cu cea *bancar* i ajungând la *criza economic* i la *criza mondial* . Pentru România CRIZA înseamn mai ales *criza economic* i asocierea ei în ultima vreme cu componenta *criz politic* .

Utilizarea contextual arată unele mijloace lingvistice, chiar gramaticale (art. hot., determinantul adj. *actual* sau cel pronominal *aceast*) pentru sensul lui CRIZ : *din cauza CRIZEI, românii au renun at s - i mai pl teasc ratele la autoturismele achizi ionate prin împrumuturi...* (Business Standard, 27.10.2009) sau *Mugur Is rescu – nou lec ii din actuala CRIZ* (Finanțiarul, 15.04.2009), distinc ie important între *criz economic* în general i *aceast criz* ; *Cauzele de natur macro i microeconomic , evolu ia societ ii române ti i globalizarea au dus la actuala CRIZ* (Finanțiarul, 15.04.2009); *Aceasta este o lec ie major a crizei actuale* (Jurnalul Na ional, 04.11.2009); *a a cum s-a întâmplat în aceast CRIZ , statul este constrâns s intervin ...* (ibid.); *Noi din aceast CRIZ vom ie i cu convingerea c nici m car o CRIZ nu ne poate înfrânge. Nici m car o mare CRIZ economic . CRIZA asta a fost i m sura capacit ii noastre de a dep i greut ile. Deja vârful CRIZEI s-a dep it...* (Jurnalul Na ional, 11.11.2009).

În toate aceste situa ii termenul CRIZ cumuleaz toate componentele distinctive, toate valorile hiponimelor, ajungând la valori semantice care nu pot fi identificate i exprimate la nivelul defini iilor lexicografice i terminografice.

Uneori CRIZ dezvolt noi sensuri, reprezentând o dinamic real a sensului: *vacan de vis la pre de CRIZ* (reclam TV), *Perfuzii de lichiditate la pre uri de CRIZ ”* (S pt mâna Finanțiar , 23.10.2009), unde *pre de CRIZ* înseamn „mic”.

Alteori, denota iei îi sunt asociate numai valori negative: „*Cântarea CRIZEI. ara e în CRIZ , dar ara cânt i danseaz . Avem un festival al cartofului, altul al murei, al ciupercilor de p dure, un bal al strugurilor...*” (Gândul, 14.08.2009).

2.1.2. O modalitate de precizare a unui sens specializat strict este fixarea termenului CRIZ în sintagme. În rela ie cu factori extralingvistici precum i, se delimiteaz conceptual – semantic i rela ional sintagmele: *CRIZ financiar* , *CRIZ bancar* i *CRIZ economic*

care exprimă nu numai trăsături distincte, ci și trăsături diferențiate gradual. Alături de aceste sintagme, și în relație cu ele, se impune în epoca de față sintagma CRIZĂ globală (cu echivalentul CRIZĂ mondială sau internațională).

Se înregistrează numeroase contexte de tipul: CRIZĂ economică mondială va lovi mai greu economiile mai slabe (Spt mâna Financiar, 25.03.2008); CRIZĂ financiară internațională va diminua numărul tranzacțiilor cu centre comerciale românești (Spt mâna Financiar, 06.09.2009).

Alte sintagme hiponimice precizează sensul economic al termenului CRIZĂ: „Statul britanic va naționaliza banca Horthern Rock, grav afectat de CRIZĂ creditelor ipotecare”, (Spt mâna Financiar, 22.02.2009).

2.2. Detaliile enciclopedice din definițiile unor dicționare introduc diferențe semantice importante între termenii acestei paradigme, nu întotdeauna respectate de actualizările contextuale din perioada de față. Se ajunge la sinonimia dintre CRIZĂ și RECESIUNE, pentru evitarea repetițiilor sau cu efecte de precizare, ceea ce nu mai ține de precizia comunicării specializate, ci de nevoile comunicării literare: CRIZĂ, RECESIUNEA sau cum îi spunem... (TV), omaj înseamnă CRIZĂ și noi aș simți RECESIUNEA (TV), Am depășit cel mai greu moment al RECESIUNII. Suntem pe drumul cel bun: patru din cinci componente ale CRIZEI au fost depășite (Gândul, 22.05.2009).

Ca o formă specială de dinamică lexico-semantică se reține dezvoltarea antonimului anticriză, susținut de detalii extralingvistice desemnate contextual: program anticriză: vacanță în România: guvernul le-a bătut obrazul lefegiilor de la stat: 10 zile vacanță încurcă bugetul (Gândul, 14.08.2009), măsurile anticriză trebuie acompaniate de strategii credibile (Financiarul, 15.04.2009), ieră din CRIZĂ (Jurnalul Național, 11.11.2009), unde majusculele individualizează fenomenul.

2.3. Termenul DEPRESIUNE apare destul de rar în presa de largă circulație, fie în același articol cu CRIZĂ sau RECESIUNE, fie cu referire la marea descădere economică dintre anii 1929–1933 (Marea Depresiune), sintagmă aproape fixă: Marea Britanie cunoaște, alături de alte țări dezvoltate, cea mai severă CRIZĂ economică de la Marea Depresiune dintre anii 1929–1933, (Jurnalul Național, 04.11.2009); Premierul a acceptat că economia trece printr-o perioadă dificilă, însă a asigurat că lupta pentru oprirea unei a doua Mari Depresiuni este câștigată, (Capital, 26.10.2009); Marea Depresiune din anii 30, CRIZĂ din Asia din 1997 sau recenta instabilitate financiară din SUA... (Spt mâna Financiar, 08.08.2009).

Cu totul izolat DEPRESIUNE e pus în relație cu RECESIUNE și chiar cu o sintagmă care exprimă un grad maxim al dezechilibrului economic: colaps economic: Nu se poate vorbi de colaps economic, ci de o RECESIUNE care capătă alură de DEPRESIUNE,... iar CRIZĂ ne-a izbit din plin (Jurnalul Național, 11.08.2009).

3. Analiza paradigmei CRIZĂ, RECESIUNE, DEPRESIUNE arată utilitatea analizei terminologice bazate pe relația dintre dicționare și texte. Rezultă că, în relație directă cu dinamica extralingvistică, textele reflectă o dinamică conceptuală – semantică și o exprimare a unor valori suplimentare față de definițiile dicționarelor care în pasul mai greu. Pe de altă parte, frecvența mare corelată cu varietatea contextuală arată că unele diferențe de sens distinctiv preconstituite de dicționar pot fi încalcate în aceleași situații, prin care se ajunge la sinonimie care persistă pentru termeni ca CRIZĂ /RECESIUNE numai nucleul sensului specializat. Deci, CRIZĂ, RECESIUNE, DEPRESIUNE se încadrează într-o paradigmă lexico-semantică la nivel de dicționar, dar nu și în toate actualizările din texte.

DIC IONARE

- DEX 2 – *Dic ionar explicativ al limbii române*, edi ia a 2-a, coord. Ion Coteanu și Lucre ia Mare , Editura Univers Enciclopedic, Bucure ti, 1997.
- DEXI – *Dic ionarul explicativ ilustrat al limbii române*, coord. Eugenia Dima, Editura Arc & Gunivas, Italia, 2007.
- NDU – *Noul dic ionar universal al limbii române*, Editura Litera Interna ional, Italia, 2007.
- MDA – *Micul dic ionar academic, vol. I-IV*, Academia Român , Institutul de lingvistic “I. Iordan – Al. Rosetti”, redactori responsabili acad. Marius Sala și Ion D n il , Editura Univers Enciclopedic, Bucure ti, 2001-2003.
- Voc. Ec. – *Vocabular economic și financiar cu indice de termeni în patru limbi*, Editura Humanitas, Bucure ti, 1994.
- D.Ec.M. - *Dic ionar de Economie Modern* , Editura Codeces, 1999.
- D Ec – *Dic ionar de economie*, coord. Ni Dobrot , Editura Economic , Bucure ti, 1999.
- D.Econ. – *Dic ionar de economie*, Editura Niculescu, Bucure ti, 2001.

IZVOARE

- 22, s pt mânal, Bucure ti.
- Curentul*, cotidian, Bucure ti.
- Jurnalul Na ional*, cotidian, Bucure ti.
- Adev rul economic*, s pt mânal, Bucure ti.
- Averea*, Bucure ti.
- Ziarul Financiar*, s pt mânal, Bucure ti.
- S pt mâna Financiar* , s pt mânal, Bucure ti.
- Capital*, s pt mânal, Bucure ti.
- Bursa*, s pt mânal, Bucure ti.
- Banii no tri*, s pt mânal, Bucure ti.
- Business Standard*, cotidian, Bucure ti.
- România liber* , cotidian, Bucure ti.

BIBLIOGRAFIE

- Bidu-Vr nceanu, Angela (coord.), 2000, *Lexic comun, lexic specializat*, Bucure ti, Editura Universit ii din Bucure ti.
- Bidu-Vr nceanu, Angela (coord.), 2001, *Lexic tiin ific interdisciplinar*, Bucure ti, Editura Universit ii din Bucure ti.
- Bidu-Vr nceanu, Angela, 2007, *Lexicul specializat în mi care. De la dic ionare la texte*, Bucure ti, Editura Universit ii din Bucure ti.
- Cabré, Maria Teresa, 1998, *La terminologie. Théorie, méthode et applications*, Ottawa, Presses de l'Université d'Ottawa et Armand Colin.
- Depecker, Loic, 2002, *Entre signe et concept. Eléments de terminologie générale*, Paris, Presses Sorbonne Nouvelle.
- Gaudin, François, 2003, *Socioterminologie. Une approche sociolinguistique de la terminologie*, 2ème édition, Bruxelles, De Boeck et Larcier, Duculot.
- Mortureux, Marie Françoise, 1997, *La lexicologie entre langue et discours*, Paris, SEDES.
- Stoichi oiu-Ichim, Adriana, 2006a, *Creativitate lexical în româna actual* , Bucure ti, Editura Universit ii din Bucure ti.
- Stoichi oiu-Ichim, Adriana, 2006b, *Aspecte ale influen ei engleze în româna actual* , Bucure ti, Editura Universit ii din Bucure ti.

Crisis, recession, depression, a type of paradigm?

The analysis of this paradigm shows the utility of the terminological research based on the relationship between texts and dictionaries. The texts reflect a conceptual – semantic dynamics more than the dictionary definitions. On the other hand, the considerable frequency correlated with the contextual variety show that some distinctive semantic differences specified by dictionaries can be broken in the same situations and thus, we can talk about synonymy which keeps for terms such as CRISIS, RECESSION, DEPRESSION only the nucleus of the specialized sense. Therefore, these three terms can form a lexical – semantic paradigm in dictionaries, but not in all the texts.